

KARTLÄGGNING AV PLANENS EFFEKT PÅ OMRÅDETS DJUR

AVSEENDE DETALJPLAN FÖR MARIEKÄLLA 1:26

Innehåll

1	Djuren på Torekällberget	4
2	Möjliga effekter av hotellverksamheten på djuren	5
3	Konfliktpunkter mellan hotellverksamheten och djuren	6
4	Risken för spridning av zoonoser	7
5	Åtgärder.....	9
5.1	Buller	9
5.2	Nedskräpning.....	9
5.3	Störningar från djurhållningen.....	9
5.4	Allergener.....	9
5.5	Zoonoser	10
6	Byggnationens inverkan på djuren.....	10
7	Sammanfattning och slutsats.....	11
8	Referenser	12

1 Djuren på Torekällberget

Torekällberget är ett friluftsmuseum i kommunal regi med gårdar och hus som representerar hur livet levdes på landsbygden respektive i staden under 1800-talet. Friluftsmuseet besöks ofta av barn och skolklasser, och ett uppskattat element i Torekällbergets verksamhet är de lantrasdjur som hålls här. Lantraser är äldre raser som har anpassat sig under den lokala miljön under en längre tid, men i takt med att vi inom det moderna jordbruket avlat fram djur som producerar mer kött, mjölk och ägg har lantraserna glömts bort och i vissa fall nästan försvunnit helt. Att bevara våra svenska lantraser är viktigt eftersom mångfalden inom raserna kan behövas i framtiden när vi möter nya förutsättningar och miljöer. Lantrasdjuren klarar sig på mindre resurser och är lättare än de moderna raserna, vilket gör att de är mer skonsamma mot värdefulla naturbetesmarker. På Torekällberget finns lantraserna Bohuskulla, Gotlandsruss, Jämtget, Gutefår, Roslagsfår, Linderödsvin, Ölandsgås, Gotlandskanin och Ölandshöna. Flera av dessa arter anses vara utrotningshotade.¹ Friluftsmuseet arbetar med bevarandet av lantraserna och är genbankshållare på alla djur utom Linderödsvin och Gotlandsruss. Syftet med genbanker är att minska risken för genetiska förluster och att kunna bevara hela eller delar av en ras.²

Den del av museet där djuren hålls är öppen varje dag mellan klockan 10 och 16, och stängs av från övriga delar av museet med grindar. De övriga delarna är öppna för besökare mellan klockan 06.30 och 21. Kor, får, getter, hästar och grisar på Torekällberget hålls utomhus året runt och dygnet runt, med tillgång till vindskydd och/eller ligghall. Kaninerna, hönsen och gässen tas in på eftermiddagarna innan djurskötarna går hem, och släpps ut morgonen därpå. Djuren har tillsyn av djurskötarna flera gånger per dag mellan klockan 07 och 16. I djurskötarnas dagliga arbete med djuren ingår utfodring, att gå med vatten till djuren, renhållning av inhägnader och stall samt socialträning. Hästarna körs och rids inom museets område, men även utanför området längs med vägen som leder upp till den planerade byggnationen. En del av Torekällbergets upplägg är att besökare ska kunna komma nära och klappa djuren, varför stresståliga djur som trivs med närkontakt med människor selekteras. Ponnyridning förekommer under vissa evenemangsdagar. Grisarna hålls i en permanent hage i parkens västra del. Hästar, kor, får och getter roteras mellan övriga hagar. Mellan planområdet och den närmsta hagen är det ca 7 meter, där hålls främst får och kor, men ibland även getter och hästar.

¹ Jordbruksverket 2021

² Jordbruksverket 2007

2 Möjliga effekter av hotellverksamheten på djuren

Det finns flertalet möjliga effekter av hotellverksamheten på Torekällbergets djur. Bland annat kan den ökade mängden trafik samt utvändiga installationer på hotellet, såsom fläktar och värmepumpar, ge upphov till bullernivåer som är stressande för djuren. Djurparksdjur får endast tillfälligt utsättas för mekaniskt buller över 65 dBA enligt 1 kap 37§ i Statens jordbruksverks föreskrifter om djurhållning i djurparker m.m. (SJVFS 2019:29). I den kapacitetsanalys som gjorts i *Trafikutredning Mariekälla 1:26, Södertälje* (Tyréns AB) har det beräknats att hotellet kan generera ca 175 resor per dygn till parkeringen vid Källgatan, varav 25% beräknas använda angöringsvägen Kvarnbacken för att komma till hotellet. Kvarnbacken angränsar till friluftsmuseets hagar som ligger närmast planområdet. Enligt *Mariekälla 1:26, Södertälje Bullerutredning för detaljplan* (Ensucon AB) förväntas den ekvivalenta trafikbullernivån vid Kvarnbacken att öka med 3–5 dBA efter etablering av hotellverksamheten. För personbilar beräknas inte maximalnivån i djurhagarna överstiga 65 dBA. För passage med tungt fordon beräknas däremot maximalnivån i djurhagarna inom ca 30 m från Kvarnbacken överstiga 65 dBA. Den högre bullernivån orsakas av att Kvarnbacken kommer att användas för upphämtning/avhämtning av bagage och gäster samt för transporter.

Därutöver finns risken att hotellverksamheten genererar fler besökare under större del av dygnet än tidigare, vilket kan bidra till högre ljudnivåer och mer rörelse i området. Studier på djurparker har visat att djurparksdjur vilar mindre och uppvisar mer oro och negativa sociala beteenden under tider när besökare är på plats och bidrar till högre ljudnivåer. Det har visats vara särskilt tydligt när ljudet från besökare överstiger 70 dBA.³ Djuren på Torekällberget är, till skillnad från många andra djurparksdjur, inte vilda utan domesticerade lantraser. Att djuren som behålls på Torekällbergets friluftsmuseum är individer som är stresståliga och som tycker om kontakt med människor bör göra att de är mindre känsliga för höga ljud från människor. I dagsläget har verksamheten besök från skolklasser flera gånger per veckan och under sommar, helger, lov och evenemangsdagar. Under lågsäsong besöks museet av ca 180 gäster per dag, och under högsäsong är motsvarande siffra ca 450. Om hotellet är fullbelagt så är det 180 gäster som vistas där, vilket bör sammanfalla med högsäsong på Torekällbergets friluftsmuseum. Förväntan på hotellverksamheten är att gästerna inte i första hand besöker hotellet för att gå på

³ Quadros S et al. 2014

friluftsmuseet. Högt räknat uppskattas hälften av hotellets gäster besöka Torekällbergets friluftsmuseum, vilket under högsäsong ökar antalet besökare från 450 till 540 per dag. Risken för att djuren skulle störas av ett ökat antal besökare från hotellet bedöms sammantaget som låg.

Under tiden som det gamla värdshuset fanns på platsen för planområdet och bedrev nattklubsverksamhet upplevde djurskötarna på Torekällberget en del problem med nedskräpning i form av glasflaskor och fimpar i hagarna närmast Kvarnbacken. Friluftsmuseet har även upplevt problem med inbrott nattetid där djur blivit utsläppta ur sina inhägnader, vilket delvis motverkas genom skalskydd och övervakningskameror. Att gäster och personal på hotellet finns på plats på området på kvällar och nätter kan minska risken för inbrott. Potentiellt kan risken för nedskräpning öka när fler människor befinner sig på Torekällberget under tider när djurskötarna inte finns på plats och när alkohol serveras på hotellområdet.

3 Konfliktpunkter mellan hotellverksamheten och djuren

De vanligaste olägenheterna från djurhållning inkluderar lukt, höga ljud, flugor och damning.⁴ Spridningen av allergener, framför allt från hästar, är även det en viktig aspekt att beakta vid planering invid djurhållning då hästallergi kan ge svåra symptom. Risken för störningar i närheten av djurhållning ökar med antal djur och gödselstackar, och minskar vid längre avstånd till bebyggelse. Det finns inte några rekommenderade skyddsavstånd mellan bostäder och djurhållning, men allergener från häst har kunnat uppmätas upp till 50–100 m från stall och hagar.⁴ I områden med vegetation och kullar begränsas sträckan som lukt och allergener kan färdas. Hästallergener har uppmätts inomhus i bostäder som ligger ca 10 m från stall.⁵ Viktigt att beakta är även att hästallergener till stor del sprids via människor som haft kontakt med hästar. Allergenerna kan på så sätt föras från hästarna via hår, kläder och skor vidare in i byggnader och fordon.⁴

Hotellvistelserna på Torekällberget kommer i första hand att vara tillfälliga, vilket också gör att eventuella störningar blir tillfälliga. Enligt Miljökontoret, Södertälje kommun, betraktas

⁴ Boverket 2011

⁵ Emenius et al. 2009

tillfälliga störningar sällan som olägenheter enligt Miljöbalken. Därmed bedöms risken för att friluftsmuseets verksamhet skulle påverkas av klagomål på djurhållningen från hotellgästerna vara låg.

Enligt detaljplanen ska hotellets ventilation placeras bort från djurhagarna på Torekällberget för att minska risken för störningar och allergener. Från planområdet är det ca 7 meter till den närmsta hagen, vilket är tillräckligt nära för att allergener skulle kunna uppmätas inne i hotellets lokaler om hästarna vistas där. Till hagen där hästarna har sina boxar, och till övriga hagar i den västra delen av museet är det avståndet ca 100–150 m. Om gäster på hotellet besöker friluftsmuseet och har närkontakt med hästarna genom att klappa eller rida på dem, finns risken att de sedan tar med allergener in i hotellets lokaler.

4 Risken för spridning av zoonoser

En zoonos är en sjukdom eller infektion som kan spridas mellan djur och människor. Zoonoser sprids bland annat via livsmedel, foder, vatten, vektorer, föremål och genom direktkontakt mellan smittbärande djur och människor. Både djur eller människor kan bära på och sprida zoonotiska smittor utan att själva vara sjuka. En del zoonoser är anmälningspliktiga.⁶ Smitta mellan djur som hålls yrkesmässigt och människor regleras i zoonoslagen (1999:658) och det är Länsveterinären på länsstyrelsen som är ansvarig myndighet. Enligt 2§ i zoonoslagen (1999:658) skall djurhållaren låta utföra och bekosta undersökningar av sina djur, samt föra anteckningar och lämna uppgifter om verksamheten som en del i att förebygga och åtgärda sjukdomsutbrott. Anläggningen ska även ha en veterinär som ansvarar för bland annat sjukdomsförebyggande åtgärder, rådgivning i smittskyddsfrågor, upprättande av hygienprogram och provtagningar (SJVFS 2019:29).

De mest aktuella zoonoserna är *Campylobacter*, *Ehec*, *Kryptosporidier*, *Listeria*, *Orf*, *Ringorm*, *Salmonella* och *Yersina* (SVA). Smittämnen som ger mag-/tarmsymptom (*Campylobacter*, *Ehec*, *Kryptosporidier*, *Yersina* och *Salmonella*) finns i avföringen från smittade djur, och sprids genom att människa eller djur får in gödsel i munnen.⁶ På Torekällbergets friluftsmuseum är den största risken för smittspridning av ovan nämnda smittämnen att människor får gödsel på händerna vid kontakt med djur eller redskap, som de sedan får i sig när de äter. Dessa smittämnen kan även smitta genom förorenade livsmedel. *Ringorm* och *Orf* ger

⁶ SVA 2018

framför allt hudsymptom, och smittar genom direkt kontakt med infekterad hud hos sjuka djur, eller via sporer, kläder och utrustning. *Listeria* smittar via djurens avföring och kan även finnas i opastöriserad mjölk. Bakterien kan ge hjärnhinneinflammation och blodförgiftning. Det är framför allt gravida, äldre och de med nedsatt immunförsvar som drabbas.⁶ Utöver ovan nämnda zoonoser kan tamfåglar, som höns, även drabbas av zoonosen *Fågelinfluensa* som orsakas av aviära influensavirus.⁷ Det är en av de allvarligaste sjukdomarna hos fjäderfä, men risken för att den smittar vidare till människor är liten. *Fågelinfluensa* smittar via fåglarnas avföring, och kan spridas via redskap, kläder, foder och människor. Aviära influensavirus kan även spridas kortare avstånd via luft.⁷ Symptomen hos människor är bland annat ögoninfektion och influensaliknande symptom. Det finns även varianter av virus som har orsakat allvarigare sjukdom och dödsfall.⁸

Om djuren på Torekällbergets friluftsmuseum drabbas av en zoonotisk smitta kan åtgärder behöva vidtas. Vid utbrott av *Salmonella* kan akuta åtgärder, så som att spärra gården, behöva vidtas.⁶ En sådan spärr kan innebära att friluftsmuseet behöver hålla stängt för besökare under en tid. Vid utbrott av *Fågelinfluensa* ska alla misstänkt smittade djur stallas in och tills en veterinär tagit över fallet ska ingen som haft kontakt med misstänkt smittade djur lämna området.⁷ Mindre akuta åtgärder vid övriga smittor kan vara att begränsa besökarnas möjlighet att ha direkt kontakt med smittade djur och att förstärka hygienrutiner.⁶ Det är inte troligt att risken för smitta ökar om den planerade hotellverksamheten etableras på Torekällberget, eftersom risken för smitta till människor är närmre kopplat till kontakten med djuren och hygienrutiner än till antal besökare. Att ett utbrott av ovan nämnda zoonoser skulle påverka hotellverksamheten bedöms som osannolikt, eftersom smittämnen kräver direkt kontakt med djuren, deras miljö eller kontaminerade livsmedel. Skulle museet drabbas av *Fågelinfluensa* ska smittade djur stallas in, vilket gör att risken för smitta via luften utanför museets område är låg. Hotellgästerna utsätts för samma smittorisk som friluftsmuseets övriga besökare. Skulle Torekällbergets friluftsmuseum behöva spärras på grund av ett salmonellautbrott så är det just friluftsmuseet som behöver stänga för att undvika kontakt mellan människor och smittade djur eller deras gödsel, och inte hotellverksamheten. Det finns en risk att nya zoonoser uppkommer i framtiden, vilka kan ha andra smittvägar. Det skulle potentiellt kunna påverka även hotellverksamheten i en sådan utsträckning att den tvingas stänga tillfälligt.

⁷ SVA 2021

⁸ Folkhälsomyndigheten 2021

5 Åtgärder

5.1 Buller

Enligt bullerutredningen av Ensucon AB är det enbart vid passage av tung trafik, så som varutransporter, som ljudnivån i Torekällbergets djurhagar överstiger 65 dBA. Eftersom mekaniskt buller från passerande fordon är tillfälligt bedöms det ökade trafikbullret inte ha en så stor påverkan på djuren på Torekällberget att det kommer påverka deras hälsa (SJVFS 2019:29). Enligt bestämmelserekommendationen från bullerutredningen (Ensucon AB) ska buller från hotellets fasta installationer inte överstiga Naturvårdsverkets riktvärden för industri- och annat verksamhetsbuller invid bostäder, och därmed inte heller överskrida 65 dBA i Torekällbergets djurhagar.

5.2 Nedskräpning

För att minska risken för nedskräpning i och intill hagarna närmast hotellet bör papperskorgar placeras ut synligt och på sådana platser som hotell- och restauranggäster passerar. Papperskorgarna kan kompletteras med skyltar på utsidan om inhägnaden där gästerna ombeds slänga sitt skräp i papperskorgar, men information om vilka faror skräp kan utgöra för djuren.

5.3 Störningar från djurhållningen

Risken för att Torekällbergets friluftsmuseum ska påverkas av klagomål från hotellgäster bedöms vara låg, men förebyggande åtgärder kan ändå vidtas. För att minska risken för klagomål på ljud och lukt från djuren kan hotellet arbeta med marknadsföringen av läget och verksamheten. Hotellet kan exempelvis marknadsföras som ”Ett landsbygdsnära hotell i stan med möjlighet att träffa några av Sveriges äldsta lantraser precis utanför dörren” eller ”Upplev lugnet på landsbygden men närhet till djur och natur – mitt i stan!”. På så sätt är gästerna införstådda kring närheten till djuren, vilket potentiellt kan göra att klagomål förekommer mer sällan.

5.4 Allergener

Enligt Försiktighetsprincipen 2 kap 3§ i miljöbalken (SFS 1998:808) är Torekällbergets friluftsmuseum skyldiga att vidta de försiktighetsmått som krävs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. För

att undvika allvarliga allergiska reaktioner hos hotellgäster med hästallergi, bör friluftsmuseets hästar i första hand hållas i hagarna i museets västra del. Helst bör hästarna inte hållas i de hagar som angränsar till Kvarnbacken och som är närmst planområdet. Hästarna bör heller inte ridas eller köras längs med Kvarnbacken. Därutöver kan hotellgäster som haft närkontakt med hästarna erbjudas möjlighet att byta om och duscha innan de går in i hotellets lokaler. En separat entré med omklädningsrum och dusch skulle kunna vara en lösning.

5.5 Zoonoser

För att minska risken för spridning av zoonoser är det viktigast att förebygga eventuella sjukdomsutbrott. Det görs främst genom att ge besökare goda möjligheter till att tvätta händerna efter kontakt med djuren, samt att uppmana besökarna till att använda utmärkta stationer för handtvätt. I dagsläget finns redan ett antal stationer för handtvätt på området, men antalet stationer och placeringen av dem bör ses över.

Vid ett eventuellt utbrott av en zoonotisk smitta bör inga smittade djur hållas i hagarna som angränsar till Kvarnbacken, för att undvika att människor har direktkontakt med smittade djur om friluftsmuseet tvingas stänga tillfälligt. Alternativt sätts ett tillfälligt stängsel upp i hagarna en bit innanför det permanenta stängslet.

6 Byggnationens inverkan på djuren

Under byggnationen av hotellet kommer ljudnivåerna i området att stiga tillfälligt. Ljud från byggnation på djurparker har setts leda till att djurparksdjur ökar beteenden som kan indikera oro och stress.⁹ Dessa beteenden inkluderar att djuren rör sig och förflyttar sig mer, att de uppträder mer vaksamt, samt att de flyttar sig till tystare delar av hagen. För att mildra effekterna av de tillfälligt högre ljudnivåerna i samband med byggnationen bör ett flertal åtgärder sättas in. Åtgärderna bygger till stor del på god och kontinuerlig kommunikation mellan djurskötare och byggarbetare.⁹ Följande åtgärder bör vidtas vid byggnationen:

- Om möjligt bör hagarna närmast byggnationen användas så lite som möjligt, alternativt kan delarna av hagen som är närmast byggnationen stängas så att djuren flyttas längre bort från oljudet.⁹

⁹ Jakob-Hoff 2019

- Arbete som ger upphov till höga ljudnivåer bör utföras under de tider som djurskötarna finns på plats och kan ha kontakt med djuren. Om djuren blir märkbart stressade kan arbetet tillfälligt behöva avbrytas.⁹
- Särskild hänsyn bör tas under perioder med lamning, killning och kalvning, samt när djur ska betäckas.⁹
- Arbete bör om möjligt planeras till de tider som djuren är aktiva, och djuren kan med fördel distraheras med aktiviteter som träning tillsammans med djurskötare, eller berikning av miljön. Berikningen kan bestå av exempelvis grenar med eller utan löv till får och getter, eller kedjor, däck eller halm till grisar.⁹
- Ljudabsorberande material (exempelvis Soundex ® Quilt) monteras på byggstängsel för att dämpa ljudet från byggnationen.⁹

7 Sammanfattning och slutsats

Ökade ljud- och bullernivåer i hagarna som resultat av den ökade mängden besökare och trafik i området bedöms inte påverka djurens hälsa negativt och kommer inte att överstiga acceptabla nivåer enligt gällande föreskrifter (SJVFS 2019:29). Risken finns att hotellgästerna störs av ljud och lukt från djuren och att gäster med allergi mot framför allt hästar kan bli exponerade för allergener i och runt hotellet. Dessa störningar bedöms som tillfälliga och betraktas då inte som olägenheter i miljöbalkens mening, men Torekällbergets friluftsmuseum omfattas av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap i miljöbalken (SFS 1998:808) och bör därför vidta åtgärder för att förebygga olägenheter för människors hälsa. Risken för spridningen av zoonoser bedöms inte öka med etableringen av hotellverksamheten. Att hotellverksamheten i sin tur skulle påverkas av en eventuell zoonotisk smitta från museet bedöms inte heller som sannolikt. Effekterna på djuren och konfliktpunkterna mellan djuren och hotellverksamheten kan till stor del förebyggas eller mildras med enklare medel som att placera ut papperskorgar, stationer för handtvätt och informationsskyltar på lämpliga ställen. Mer arbetsintensiva åtgärder krävs för att förebygga och mildra de allvarligaste möjliga effekterna av detaljplanen; risken för exponering för hästallergener inne på hotellet samt effekten på djuren under byggnationen av hotellet.

Sammanfattningsvis bedöms detaljplanen för Mariekälla 1:26 inte ha så omfattande eller allvarliga effekter på djuren på Torekällbergets friluftsmuseum att de inte kan vara kvar på området.

8 Referenser

Boverket. (2011). *Vägledning för planering för och invid djurhållning*. ISBN: 978-91-86827-13-7

Emenius G, Merritt AS, Härfast B. (2009). Dispersion of horse allergen from stables and areas with horses into homes. *Int Arch Allergy Immunol.* 2009;150(4):335-42.

Folkhälsomyndigheten. (2021). Sjukdomsinformation om fågelinfluensa. www.folkhalsomyndigheten.se

Jakob-Hoff R, Kingan M, Fenemore C, Schmid G, Cockrem J.F, Crackle A, van Bommel E, Connor R, Desovich K. (2019). Potential impact of construction noise on selected zoo animals. *Animals* 2019;9(504).

Jordbruksverket. (2007). Lantraser i genbank. www.jordbruksverket.se

Jordbruksverket. (2021). Miljöersättning för hotade husdjursraser 2021. www.jordbruksverket.se

SVA. (2018). Handlingsplan vid zoonoshändelse. www.sva.se

SVA. (2021). Fågelinfluensa/Aviär influensa (AI). www.sva.se

SFS 1998:808. Miljöbalk. Stockholm: Miljödepartementet.

SFS 1999:658. Zoonoslagen. Stockholm: Näringsdepartementet.

SJVFS 2019:29. Statens jordbruksverks föreskrifter om djurhållning i djurparker m.m. Jönköping: Statens jordbruksverk.

Quadros S, Goulart V.D.L., Passos L, Vecchi M.A.M, Young R.J. (2014). Zoo visitor effect on mammal behaviour: Does noise matter? *Applied Animal Behaviour Science* 2014;156:78-84.

Kajsa Danielsson Bruhn

www.hushallningsallskapet.se | 018-56 04 00 | hskonsult@hushallningsallskapet.se

Hushållnings
sällskapet

